

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності 6.05052 Міжнародні економічні відносини

за освітньою програмою «Міжнародна економіка»

на тему: **«Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі товарами в
Одеському регіоні»**

Виконавець:

Студенка ФМЕ, гр. 43а

Шупарська Анастасія Євгеніївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

Старший викладач

Гусенко Ольга Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах суспільних трансформацій та глобалізації, галузь зовнішньої торгівлі товарами регіонів України може слугувати тим базисом розвитку, який забезпечить важливий позитивний вплив на загальний стан країни.

Перспективи соціально-економічного розвитку країни розглядаються з огляду на її експортний потенціал, який визначає конкурентні переваги її на світовому ринку. Експортний потенціал країни в цілому складають експортні потенціали окремих регіонів, що є активними самостійними структурними одиницями у зовнішньоекономічних відносинах. Вони визначають не лише забезпеченість національної економіки ресурсами, а й здатність системи до розвитку на базі наявних ресурсів.

Експортний потенціал регіону – це наявні та потенційні можливості сукупності видів економічної діяльності в регіоні виробляти конкурентоспроможну продукцію відповідно до потреб зовнішнього ринку і реалізувати її шляхом експорту з метою перспективного розвитку та нарощення обсягів збуту.

Збільшення обсягів зовнішньої торгівлі є умовою ефективного розвитку будь-якої регіональної економіки, у тому числі й регіонів України. Проте, українська економіка є надмірно чутливою до зовнішніх впливів внаслідок недостатньо розвинутого внутрішнього ринку, технологічного відставання, низької диверсифікації структури експорту та імпорту. Отже, досягнення ефективного розвитку зовнішньої торгівлі товарами – одна з умов забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Вищевикладене обумовлює актуальність теми дослідження кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Головною метою дослідження є аналіз сучасного стану та перспектив розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні.

Для реалізації мети, що поставлена, потрібно вирішити наступні завдання:

- дослідити економічну сутність поняття зовнішня торгівля та міжнародна торгівля та їхні відмінності;
- систематизувати основні чинники впливу зовнішньої торгівлі товарами на соціально-економічний розвиток регіону;
- узагальнити методи аналізу ефективності зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні;
- проаналізувати сучасний стан та динаміку зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні;
- проаналізувати показники ефективності зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні;
- здійснити SWOT-аналіз Одеського регіону;
- запропонувати пріоритетні напрями підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні;
- дослідити вплив портово-логістичної системи як головного чинника розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні.

Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля товарами Одеського регіону та перспективи її розвитку.

Предметом дослідження виступають теоретико-методичні та організаційно-економічні рішення щодо перспектив розвитку зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону та шляхів підвищення її ефективності.

Методи дослідження. У процесі наукового дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. При теоретико-методичному аналізі ефективності зовнішньоторговельної діяльності із загальнонаукових методів застосовано аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрактно-логічний метод, метод узагальнення та класифікації, методи математичної статистики. До спеціальних методів належать метод економічного аналізу (в процесі аналізу динаміки зовнішньоекономічної), графічний (для наочного схематичного зображення результатів дослідження) та табличний методи (подання результатів зведення та групування аналітичних даних зовнішньої торгівлі в Одеському регіоні).

Інформаційна база дослідження. Для написання кваліфікаційної роботи використовувалися наукові праці українських та зарубіжних вчених-економістів, серед яких особливо доцільно виокремити Козака Ю.Г., Циганкової Т.М., Шкуропадської Д., Дахно І.І., Процевят Т.О. та інших. Інформаційно-довідковою базою слугували нормативно-правові акти України, матеріали наукових конференцій, аналітичні та статистичні матеріали звітів Одеського регіону, а також різноманітні електронні ресурси, зокрема офіційні сайти Світової організації торгівлі, Конференції ООН з торгівлі та розвитку, Міжнародного валютного фонду, Державної служби статистики України, Державної служби статистики України в Одеській області.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опубліковано наступна наукова стаття: Шупарська А. Аналіз сучасного стану та динаміки зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні. // Минуле, сучасне, майбутнє. Збірник наукових робіт за підсумками студентської науково-практичної конференції факультету міжнародної економіки. Випуск 10. Одеський національний економічний університет – 2020. С.415-421. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11389/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%bd%d0%b0%d1%83%d0%ba%d0%be%d0%b2%d0%b8%d1%85%20%d1%81%d1%82%d1%83%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d1%82%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d1%85%20%d0%bf%d1%80%d0%b0%d1%86%d1%8c.pdf>

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 95 сторінок. Робота містить 13 таблиць та 25 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретико-методичні основи дослідження зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні»** розглянуто сутність зовнішньої та міжнародної торгівлі товарами, їхні відмінності та сучасні тенденції розвитку. Досліджено вплив зовнішньої торгівлі товарами на соціально-економічний розвиток регіону. Також визначаються методи аналізу ефективності зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні.

У другому розділі **«Аналіз сучасного стану та динаміки зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні»** проаналізовано сучасний стан, динаміку зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні. Проведено SWOT-аналіз регіону. Досліджено ефективність зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні.

У третьому розділі **«Перспективи розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні»** Запропоновано такі шляхи підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні, як балансування та диверсифікація товарної структури. Особливий наголос зроблений на удосконаленні портово-логістичної системи як чинника розвитку зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.

ВИСНОВКИ

В умовах сучасних економічних перетворень, жорсткої міжнародної конкуренції на світових ринках товарів важливим інструментом реалізації зовнішньоекономічної політики Одеського регіону є зовнішня торгівля товарами. Вона спрямована на збалансування виробничих можливостей регіону та переваг споживачів, дає змогу одержати дефіцитні товари, послуги, а також реалізувати надлишок окремих товарів, послуг, що не поглинаються внутрішнім ринком. Розвиток зовнішньої торгівлі товарами компенсує недостатнє забезпечення регіону відповідними ресурсами, сприяє захисту його торговельних інтересів та стабільному зростанню валового регіонального продукту. Однак проблемами підвищення рівня ефективності зовнішньої торгівлі товарами є відсутність дієвої зовнішньоторговельної інфраструктури, сировинний характер експорту, залежність економіки регіону від монопольних імпорتنих ринків постачання енергоносіїв та матеріальних ресурсів.

В кваліфікаційній роботі бакалавра були визначені теоретико-методичні основи дослідження зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні. Узагальнено поняття «зовнішня торгівля товарами» та «міжнародна торгівля товарами». Визначено сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі товарами, як сукупності зовнішньої торгівлі товарами регіонів світу.

Також було систематизовано методи аналізу ефективності зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні та на підставі цих теоретичних положень визначені показники ефективності зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.

Зокрема, аналіз індикаторів стійкості сектору зовнішньої торгівлі Одеського регіону товарами свідчить про її задовільний (стабільний) рівень, так як більшість показників відповідали пороговим значенням і мали позитивну динаміку. Однак, сировинна спрямованість зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону відображає її неефективність.

За допомогою ABC - аналізу був оцінений внесок кожної товарної позиції в структурі експорту та імпорту Одеського регіону, а XYZ - аналіз дав змогу оцінити їхню динаміку в часі. Розглянута товарна структура зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону за цим методом дала можливість проаналізувати її стан, планувати розвиток та спрогнозувати можливий попит на зовнішніх товарних ринках.

У 1996 та протягом 2015-2018 років Одеський регіон характеризувався порівняною збалансованістю експорту, а протягом 1997-2014 років – збалансованістю імпорту.

В українському експорті Одеський регіон має відносну спеціалізацію на виробництві засобів наземного транспорту (коефіцієнт відносної експортної спеціалізації = 7,79) та продуктів рослинного походження (коефіцієнт = 2,24). В імпорті – на жирах та оліях тваринного або рослинного походження й на продуктах рослинного походження. Коефіцієнти відносної імпортової спеціалізації складають у 2018 р. відповідно 13,8 та 3,93.

Також були визначені сучасні тенденції в динаміці зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону, його географічній та товарній структурі. Щодо динаміки зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні, то найвищі темпи зростання експорту були у 2008 р. – 110,73% порівняно з 2007 р., а імпорту також саме у 2008 р. простежувалися найвищі темпи зростання – 135,39%. Якщо у кризових 2014-2015 роках динаміка експорту становила +9,32% та -2,95% відповідно, то імпорт впав вдвічі – відповідно -46,91% та -57,45%. Таке падіння пов'язане зі курсом гривні, яка на той час впала по відношенню до долара США з 8 грн. за 1 дол. до 28-29 грн. Сальдо зовнішньої торгівлі в Одеському регіоні протягом 1996-2014 років завжди було від'ємним. І тільки починаючи з 2015 р. дотепер воно є позитивним.

Важливою тенденцією стала переорієнтація експорту товарів з країн Європи (зокрема, країн ЄС) на країни Азії. Географічна структура імпорту товарів в Одеський регіон віддзеркалює аналогічну ситуацію. Найбільше Одеський регіон імпортує товарів з країн Азії.

З країн ЄС у 2018 р. найбільшими торговельними партнерами Одеського регіону є Іспанія, Італія, Нідерланди, Німеччина та Польща.

Головною статтею експорту були «Продукти рослинного походження» (зокрема, зернові культури). Більше того експорт за цією товарною групою має тенденцію до підвищення. Якщо, у 2014 р. він становив 35,7% від загального обсягу експорту, то у 2018 р. вже 46,8%. Необхідно зазначити, що таке зростання є одним з факторів формування позитивного сальдо зовнішньої торгівлі товарами в регіоні.

В імпорті Одеського регіону переважають такі товарні позиції як «Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання», «Мінеральні продукти» та «Продукти рослинного походження».

В роботі був досліджений експортний потенціал Одеського регіону, який визначається як присутність наявних та потенційних можливостей сукупності видів економічної діяльності в регіоні виробляти конкурентоспроможну продукцію відповідно до потреб зовнішнього ринку і реалізувати її шляхом експорту з метою перспективного розвитку та нарощення обсягів збуту.

Було узагальнено чинники впливу на формування експортного потенціалу Одеського регіону, котрі визначають успішність його виходу на світовий товарний ринок. Аналіз чинників був здійснений за допомогою SWOT – аналізу. Також був наданий прогноз щодо змін індексів цін на світових товарних ринках, які можуть здійснити істотний вплив на обсяги зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.

Також було визначено, що стратегічна роль зовнішньої торгівлі в забезпеченні соціально-економічного розвитку економіки Одеського регіону полягає в тому, що зовнішня торгівля товарами на основі реалізації конкурентних переваг дозволяє за рахунок нових ринків збуту стимулювати розширення виробництва товарів в регіоні-експортері, є джерелом додаткових фінансових надходжень та зростання доходу в результаті різниці між регіональною та іноземною вартістю на окремі товари та послуги, а також забезпечує надходження до регіону іноземної валюти.

Особливий наголос в кваліфікаційній роботі був наданий необхідності створення ефективного інституційного середовища зовнішньої торгівлі товарами в Україні, які б спонукали розвиток зовнішньої торгівлі товарами в регіонах, зокрема експортно-кредитного агентства (ЕКА), нотифікаційного центру з питань зовнішньої торгівлі, Національного комітету зі спрощення процедур торгівлі, торговельних представництв за кордоном, GPA – офісів.

На підставі дослідження перспектив розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні, в кваліфікаційній роботі бакалавра були виявлені наступні шляхи підвищення її ефективності з урахуванням специфіки сучасних економічних умов:

- Здійснення диверсифікації товарної структури регіонального експорту.
- Збалансування структури експорту та імпорту у розрізі країн-торговельних партнерів Одеського регіону.
- Спрямування політики імпортозаміщення на посилення орієнтації певних категорій промислових виробництв (конкурентних передусім за ціновими параметрами) на задоволення потреб внутрішнього ринку як у споживчих товарах для населення, так і продукції промислового призначення (товарів проміжного споживання).
- Створення ефективного інституційного середовища зовнішньої торгівлі товарами в Україні.
- Удосконалення портово-логістичної системи зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.

В роботі був проведений змістовний аналіз кожного з перелічених шляхів та зазначено, що такі істотні зміни повинні відбуватися на державному рівні. Сьогодні, Одеський регіон не в змозі самостійно на регіональному рівні, без державної допомоги, провести настільки масштабні реформи у зовнішньоторговельній сфері.

АНОТАЦІЯ

Шупарська Анастасія Євгенівна, «Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні»,

кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.05052 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародна економіка»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2020 рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля товарами Одеського регіону та перспективи її розвитку.

У роботі розглядаються теоретико-методичні основи дослідження зовнішньої торгівлі товарами на регіональному рівні. Досліджено вплив зовнішньої торгівлі товарами на соціально-економічний розвиток регіонів та визначено методи аналізу ефективності зовнішньої торгівлі товарами регіону.

Проаналізовано показники сучасного стану та динаміки зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону. Проведено SWOT-аналіз. Проаналізовані показники ефективності зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні.

Запропоновано шляхи підвищення ефективності зовнішньої торгівлі товарами в Одеському регіоні шляхом здійснення диверсифікації товарної структури регіонального експорту, збалансування структури експорту та імпорту у розрізі країн-торговельних партнерів Одеського регіону, спрямування політики імпортозаміщення на посилення орієнтації певних категорій промислових виробництв, створення ефективного інституційного середовища зовнішньої торгівлі товарами в Україні. Особливий наголос зроблено на удосконаленні портово-логістичної системи зовнішньої торгівлі товарами Одеського регіону.

Ключові слова: міжнародна торгівля, зовнішня торгівля регіону, експортний потенціал регіону, ефективність зовнішньої торгівлі товарами регіону, товарна та географічна структура зовнішньої торгівлі товарами, стійкість зовнішньої торгівлі товарами, високотехнологічний експорт, експорт сировинної продукції, ABC та XYZ – аналіз, збалансованість зовнішньої торгівлі товарами.

ANNOTATION

Shuparska Anastasia, «The state and prospects of development of foreign trade in goods in the Odessa region»,

qualification work for the bachelor's degree in the specialty 6.05052 "International Economic Relations" under the educational program "International Economics"

Odessa National Economic University
Odessa, 2020

Bachelor's qualification work consists of three sections. The object of the study is foreign trade in goods of the Odessa region and prospects for its development.

The article deals with theoretical and methodological bases of foreign trade research at the regional level. The influence of foreign trade in goods on the socio-economic development of regions is investigated and methods of analysis of the effectiveness of foreign trade in goods in the region are determined.

The indicators of the current state and dynamics of foreign trade in goods of the Odessa region are analyzed. The SWOT- analysis was performed. The indicators of foreign trade in goods' efficiency in the Odessa region are analyzed.

The ways of increasing the efficiency of foreign trade in goods in the Odessa region are proposed by diversifying the commodity structure of regional exports, balancing the structure of exports and imports in the context of the trading partners of the Odessa region, directing the policy of import substitution to strengthen the orientation of certain categories of industrial production of industrial environments in Ukraine. Particular emphasis is placed on improving the port and logistics system of foreign trade in goods in the Odessa region.

Keywords: international trade, foreign trade of the region, export potential of the region, efficiency of foreign trade in goods of the region, commodity and geographical structure of foreign trade in goods, sustainability

of foreign trade in goods, high-tech exports, exports of raw materials, ABC and XYZ - analysis, balance of foreign trade in goods.